Singurul regret care m-a însoţit la parcurgerea vol. 18 din seria IDIOMATICA a fost că, fiind scris în germană, prea puţini dintre colegii mei vor putea profita de conţinutul lui atât de interesant.

MAGDALENA VULPE
Bucureşti, str. Gh. Brătianu, 3

LEO F. HOYE, *Adverbs and Modality in English,* London and New York, Longman, 1997, 322 p.

Investigaţia porneşte de la premisa că, pe lângă verbele modale, „există şi alţi purtători ai modalităţii şi există un potenţial ridicat pentru asocierea diverselor elemente modale în cadrul propoziţiei". În ciuda unei acceptări generale a părerii după care contrastul modal nu este semnalat doar de verbe modale, deseori expresiile modale existente în engleză tind să fie folosite euristic doar pentru a clarifica sensul verbelor modale, arareori fiind analizate ca elemente modale cu drept deplin. Dar este evident că modalitatea nu poate fi descrisă adecvat doar concentrându-ne atenţia asupra verbelor modale în izolare, deoarece acestea pot funcţiona sinergetic în cadrul aceloraşi contexte. Analiza unui corpus de limbă confirmă ideea că elementele modale se combină şi interacţionează dinamic, rareori existând un singur purtător al modalităţii care operează izolat într-o propoziţie. După cum spune şi Palmer (1986, p. 2), „modalitatea nu este legată semantic doar de verb, ci de întreaga propoziţie".

Lucrarea examinează în detaliu un tip specific de realizare a modalităţii: colocaţia verbelor modale cu adverbele lor satelit, care dovedeşte că expresia verb modal/adverb de mod joacă un rol central în exprimarea modalităţii. Bazându-se pe adevărul că cele mai multe cuvinte nu au un sens independent, ci sunt componente ale unui grup de modale care formează un text, lucrarea doreşte să dovedească faptul că şi combinaţia verb modal/adverb de mod se conformează acestor principii de modelare, aşa încât aproape nimic nu este lăsat la întâmplare: comportarea modalelor faţă de adverbele-satelit constituie o altă caracteristică definitorie a modalelor. Aceasta poate fi identificată şi apoi trebuie folosită în procesul predării.

Cercetarea se face asupra unui corpus compus din performanţe ale vorbitorilor nativi, aşa cum sunt ele înregistrate ca date autentice de limbă. Folosind un astfel de corpus, autorul evită capcanele pe care le pune o abordare introspectivă. Mai mult, se face o distincţie între discursul verbal şi cel scris, luându-se astfel în considerare şi mediul de performanţă, investigându-se apoi şi aspecte ale conturului intonaţional al combinaţiei. Totuşi, autorul nu îşi restrânge cercetarea doar la acele combinaţii întregistrate în corpusul SEU (S(urvey of) E(nglish) U(sage)), ci analizează şi colocaţii posibile (dar neînregistrate în corpus), investigând intuiţii ale vorbitorilor nativi de limba engleză faţă de idiomaticitatea sau predictabilitatea unei anumite combinaţii. În continuare se folosesc tehnici de elicitare şi experimente de traducere pentru a verifica intuiţiile vorbitorilor nativi şi pentru a compara performanţele acestora în domeniul cercetat cu cele ale unor vorbitori care şi-au însuşit limba engleză ca limbă străină. Astfel, deşi corpusul înregistrează instanţe autentice, experimentele de elicitare produc date suplimentare despre atitudinea vorbitorului nativ faţă de potenţiala folosire a combinaţiei, rezultatele indicând clar disponibilitatea vorbitorului nativ faţă de datele lingvistice oferite.

Cartea este un exemplu clar de lingvistică funcţională ce se bazează pe argumentul lui Halliday (1994) că „limba este ce este datorită funcţiei pe care trebuie să o servească". Predicţiile corecte pot fi făcute doar printr-o investigaţie atentă a unui vast material. Autorul agreează ideea lui Lyons (1977), care oferă conceptele de „armonie modală" şi „nonarmonie modală" referitor la combinaţia verb modal/adverb de mod, precum şi a lui Perkins (1983), primul care a insistat asupra unei prezentări descriptive a expresiilor modale verbale şi neverbale, insistând asupra faptului că cel de-al doilea grup nu este doar o formă de parafrazare a celui dintâi. Hoye este, de asemenea, de acord cu Coates (1983), care, pe baza unui corpus, face referinţe explicite la indeterminarea sensului modal, lucru normal, o dată ce se recunoaşte complexitatea semantică a verbelor modale.

Autorul prezintă atitudinea sa eclectică asupra modalităţii şi tipurile de sens modal pe care le va analiza. Ca majoritatea lingviştilor, Hoye identifică distincţia dintre modalitatea epistemică şi cea

nonepistemică, o disctincţie majoră, susţinută de multe proprietăţi formale ale verbelor modale, o distincţie care este susţinută şi de rezultatele cercetărilor lui Hoye însuşi, deoarece modalele epistemice selectează adverbe diferite de cele nonepistemice. În cadrul modalităţii nonepistemice se disting modalităţi dinamice (e.g. abilitate) şi deontice. Urmând exemplul altor cercetători, autorul nu asociază cu fiecare verb modal un singur sens de bază, ci un set de sensuri între care se face gradat distincţia.

Analizând dimensiunea obiectivă a modalităţii epistemice ca opusă celei subiective, autorul susţine cu tărie părerea lui Lyons (1977, p. 805) că „puţini lingvişti au luat în considerare posibilitatea ca modalitatea epistemică să fie altceva decât atitudinea vorbitorului faţă de conţinutul semantic al enunţului". După Hoye, „în cadrul domeniului conceptual al modalităţii epistemice, **posibilitatea** şi **necesitatea** pot fi scoase în evidenţă şi, deci, obiectivizate, fără a ignora subiectivitatea. Un grup de expresii ca *(1) It may be snowing for all I know, (2) It may possibly be snowing, (3) It is possible that it is snowing* scot în evidenţă **posibilitatea** în contrast cu enunţul obiectiv (fără modal) *(4) It is snowing*.

Aceste exemple indică clar angajamentul subiectiv al vorbitorului, dar indică şi diferite grade de obiectivizare. Obiectivizarea este un proces prin care vorbitorul afirmă şi scoate în evidenţă un anumit sens modal, dar acest lucru se întâmplă într-un cadru care este fundamental subiectiv. Astfel **posibilitatea** din *(2)* repetă starea de **posibilitate** indicată şi de *may*. Obiectivizarea unui modal este o reflecţie directă a intenţiei epistemice a vorbitorului; posibilitatea exprimată nu este independentă de vorbitor tocmai pentru că este o funcţie a inferenţei vorbitorului. Combinaţiile verb–adverb descrise în acest studiu sunt considerate inerent subiective; adverbul este un semnal al prezenţei vorbitorului şi un indicator al atitudinii sale faţă de enunţ. Dimensiunea pragmatică este sistematic implicată în interpretarea modalelor; autorul analizează posibilitatea de interpretare a rolului lor în teoria actelor de vorbire, ca mărci ale forţei ilocuţionare şi ale politeţii convenţionale.

În acest cadru conceptual, autorul oferă o descriere a fiecărui verb modal luat în considerare *(can, could, may, might, shall, should, will, would, must, ought)* pentru analiza ulterioară a combinaţiei verb modal/adverb de mod. Apoi se face o clasificare a adverbelor: în funcţie de gradul lor de integrare în structura propoziţiei ele pot fi adverbe de mod independente **(disjuncts)** sau adverbe de mod dependente **(subjuncts)**. Se identifică, de asemenea, alte două clase de adverbe **(conjuncts** şi **adjuncts**), care se pot combina cu verbele modale, excepţie făcând adverbele temporale. În privinţa sintaxei adverbelor se remarcă faptul că cea mai relevantă proprietate este poziţia lor: iniţială, mediană şi finală. Adverbele se bucură de o mobilitate considerabilă şi interpretarea variază în funcţie de poziţia lor în propoziţie.

Deoarece atenţia autorului se concentrează asupra combinaţiei verb modal–adverb de mod, unde adverbul modifică, transformă şi complementează sensul verbului modal, o parte mare a analizei se ocupă de prezentarea funcţiilor semantice ale adverbului modal. Acestea sunt descrise ca **aproximaţie** şi **accentuare**. **Aproximaţia** este rolul tipic al adverbelor de mod independente, care sunt mai încărcate semantic. Termenul **aproximaţie** implică faptul că ambele elemente modale exprimă sensuri similare sau complementare, dar datorită spaţiului dintre ele, adverbul se bucură de o oarecare autonomie lexicală. **Aproximaţia** implică tematizare şi interpolare a modalelor la nivelul propoziţiei sau frazei, în funcţie de poziţia adverbului: **iniţială** ***(Obviously,*** *they must have believed that the best part of the bereavement was the wake…*[p. 150]), **mediană** *(Since everyone in the European Union has now the same rights, they will,* ***presumably,*** *have the same obligation* [p. 150]) sau **finală** *(Given the circumstances, you could always consider handing in your resignation,* ***of course*** [p. 150]).

Tematizarea şi **interpolarea** sunt procese semantice în strânsă relaţie; fiecare identifică vorbitorul ca sursă a autorităţii şi caracterizează enunţul în termenii valorilor modale pe care le exprimă adverbele şi verbele modale. **Accentuarea** este funcţia semantică a adverbelor de mod dependente. În funcţie de sensul său, adverbul accentuează, intensifică sau concentrează valoarea exprimată de verbul modal. Se dă o atenţie deosebită adverbelor care accentuează, dintre care unele se referă la afirmaţia vorbitorului (*actually, really, definitely* etc.), iar altele exprimă o judecată de valoare asupra actului enunţului *(frankly, honesty, fairly, simply): … my father certainly couldn't speak German* [p. 159]) sau *I honestly can't remember where it was* [p. 159].

Intensificarea diferă de **accentuare**, deoarece ea presupune gradare (**amplificare** sau **diminuare**), şi se află în exemple ca *I must* ***absolutely*** *insist that there be complete silence,* unde

focalizarea atrage atenţia asupra unei părţi a propoziţiei, restrângând acţiunea adverbului asupra verbului modal. Se remarcă prezentarea foarte detaliată, comentariile relevante şi bogăţia exemplificaţiei.

Descrierea şi, în special, analiza statistică a corpusului aduc la lumină faptul că sunt diverse grade de legătură între verbul modal şi adverbul de mod, precum şi în afinitatea sintagmatică ce caracterizează diferite combinaţii. Pentru a capta aceste proprietăţi ale combinaţiei verb modal/adverb de mod, autorul recurge la conceptele de colocaţie, colocabilitate, idiomaticitate, expresie lexicală. El arată că aceste combinaţii sunt de o mare varietate, identificând de la construcţii complet idiomatice până la combinaţii flexibile produse în mod obişnuit de vorbitori. La un capăt al scalei sunt expresiile idiomatice fixe: *may well, can't possibly,* apoi avem colocaţiile stabile de tipul *must really, shall probably, can easily* etc., urmate de combinaţii care nu sunt atestate în corpus, dar care sunt permise de structura limbii *(must apparently, must certainly).* Autorul distinge şi expresii lexicale ca *would you kindly, may I just,* care sunt compoziţii de formă şi funcţie asociate cu o funcţie pragmatică specifică. În continuare se oferă informaţii despre cele mai semnificative tendinţe în combinaţia verb modal / adverb de mod. Fiecare verb modal este o unitate pe lista întocmită de autor, fiecare unitate conţine informaţii statistice despre frecvenţa cu care diferite tipuri de sens modal sunt exprimate de combinaţia verb modal/adverb de mod. În acest fel se face un inventar, care se doreşte complet, al posibilităţilor colocaţionale ale fiecărui verb modal.

Este evident că această lucrare aduce contribuţii remarcabile la teoria verbelor modale, scoţând la lumină rolul pe care adverbele modale îl pot juca în funcţionarea verbelor modale. Deşi autorul şi-a propus doar o investigaţie descriptivă, trebuie să remarcăm că, prin felul în care şi-a condus investigaţia şi prin vastitatea materialului interpretat, lucrarea este o contribuţie remarcabilă la literatura de specialitate.

Trebuie să remarcăm câteva dintre cele mai interesante aspecte discutate de autor. În câteva dintre cele mai interesante tipuri de relaţie verb modal/adverb de mod adverbul poate avea un rol dezambiguizator, element foarte important dacă ţinem seama de caracterul deseori ambiguu al construcţiilor cu verbe modale. Astfel, adverbul poate dezambiguiza între sensul epistemic şi cel deontic: *They may leave tomorrow* (epistemic sau deontic), dar *They may well leave tomorrow* (epistemic). De asemenea, adverbul poate identifica unul dintre două sensuri nonepistemice. Astfel, modalul *must* exprimă sau modalitate externă **(obligaţie obiectivă)** sau modalitate intrinsecă (**insistenţa** din partea vorbitorului). Prezenţa adverbului *really* indică clar sensul de **insistenţă**: *You must leave at once / You must really leave at once.* De asemenea, prezenţa adverbului poate modifica sau îmbogăţi natura judecăţii exprimate de enunţ. Dacă comparăm *He must have forgotten / He evidently must have forgotten,* observăm că adverbul aduce informaţie suplimentară circumstanţială din partea vorbitorului, şi astfel propoziţia aparţine subsistemului epistemic evidenţial al limbii.

În construcţiile idiomatice adverbul poate oferi verbului modal posibilitatea de a exprima sensuri care altfel îi sunt inaccesibile. *May* exprimă **posibilitate,** dar combinaţia *may well* exprimă **probabilitate.** Spre deosebire de *can't,* forma afirmativă *can* nu este folosită ca verb epistemic. Totuşi, *can only* este un verb epistemic (probabil din cauza importului negativ făcut de *only*): *It can only be the case that someone was informing* [p. 174].

Unul dintre meritele importante ale acestei lucrări este că aduce la lumină multe dintre restricţiile care operează în cadrul combinaţiei verb modal/adverb de mod. În acelaşi timp analiza făcută de Hoye dovedeşte că legăturile semantice dintre verbul modal şi adverbul de mod sunt atât de puternice, încât combinaţiile nonarmonice sunt excluse: **The children perhaps must be in the garden* [p. 143] sau **Possibly, the children must be in the garden* [p. 143]. Acest lucru dovedeşte că proprietăţile colocaţionale ale verbelor modale şi ale adverbelor de mod sunt elemente care trebuie studiate cu atenţie, justificând efortul depus de autor. Prin analiza sa, autorul aduce şi noi dovezi în sprijinul distincţiei între modalitatea epistemică şi cea nonepistemică. Proprietăţile colocaţionale ale uneia diferă substanţial de cele ale celeilalte. Mai mult, există adverbe care se pot combina doar cu un tip de modalitate. Astfel, *please* şi *kindly* pot să apară doar în contexte deontice. Relaţia cu verbele modale scoate în evidenţă şi fapte de funcţionare a adverbelor, ca, de exemplu, funcţii de accentuare a unor adverbe ca *always, ever, never* ca, în *...if there was something nice coming up, you could always ring up, you know...* [p. 165].

Sigur, autorul îşi pune pe bună dreptate şi întrebarea: câte dintre combinaţiile incluse în analiză reprezintă **combinaţii reale** de verb modal cu adverb de mod şi nu combinaţii unde adverbul este selectat semantic de alte elemente? Este cazul adverbelor de mod independente de stil, unde adverbul modifică un verb performativ *dicendi.* În acest caz interesul pentru astfel de combinaţii este mai scăzut.

Trebuie remarcat stilul elegant al descrierii, minuţiozitatea analizei, prezentarea clară a rezultatelor, contribuţia evidentă la descrierea modalităţii, lucruri care fac din *Adverbs and Modality in English* o lucrare de succes.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

Coates (1983) = J. Coates, *The Semantics of Modal Auxiliaries,* London and Canberra.
Halliday (1994) = M. A. K. Halliday, *An Introduction to Functional Grammar,* 2nd ed., London.
Lyons (1977) = J. Lyons, *Semantics* (I and II), Cambridge.
Palmer (1986) = F. R. Palmer, *Mood and Modality,* Cambridge.
Perkins (1983) = M. R. Perkins, *Modal Expressions in English,* London.

ANCA LUMINIŢA GREERE
Universitatea „Babeş-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

„Il Nome nel testo”. Rivista internazionale di onomastica letteraria, diretta da MARIA GIOVANNA ARCAMONE, DAVIDE DE CAMILLI, BRUNO PORCELLI, Pisa, I, 1999

Revista internaţională „Il Nome nel testo”, iniţiată la Pisa, în 1999, nu este doar periodicul neoficial al asociaţiei „Onomastica & Letteratura” (O & L), născută ca expresie a interesului crescut pentru studiile de onomastică literară, ci şi opera unui grup de entuziaşti, militanţi tenace pentru acreditarea noii discipline, pentru care stau mărturie colocviile organizate anual, începând cu anul 1995, toate având ca obiect onomastica textului. Prima fasciculă, îngrijită de Maria Giovanna Arcamone, Francesco Maria Casotti şi Davide De Camilli, cuprinde actele celui de al V-lea colocviu pe aceeaşi temă, desfăşurat la Pisa, în februarie 1999. Toate articolele şi studiile vădesc o preocupare comună pentru numele privit prin prisma funcţiilor sale ficţionale, care îmbracă o multitudine de forme. Sub aspect tematic, cercetările sunt ordonate avându-se în vedere criteriul diacronic.

Carlo Santini, în *Androgeo e l'ultima notte di Troia* (p. 9-17), se ocupă de *Eneida* lui Virgiliu. Numele tovarăşilor lui Enea pun în lumină ecouri etimologice neaşteptate, făcând dovada faptului că Virgiliu se serveşte de etimologie ca de un mijloc prin care amplifică semnificaţiile iconice ale textului. *Androgeos,* de pildă, reprezintă un onomasem al cărui înţeles („om al pământului”) se remotivează textual, raţiune pentru care, în sensul celor spuse de Benedetto Croce, poate fi considerat un „nume grăitor”. Onomastica virgiliană îngăduie şi o dublă interpretare semiasiologică, pentru că numele pus în circulaţie apare declinat când cu desinenţe greceşti, marcând referenţa naţională a personajului, când latineşti, fapt ce defineşte situaţia textuală, realitatea că epopeea era destinată romanilor contemporani (dacă nu lui Octavian August însuşi). Trecerea de la *Androgeos* la *Androgei* constituie astfel dovada complexei strategii aluzive concepute, sub acest aspect, de Virgiliu. Tot un subiect legat de antichitate ne propune Alberto Borghini, în *Il nemico come adiuvante (e le direzionalità di lettura sintattica di un nucleo di nome proprio)* (p. 18-24). Referindu-se la *Hercules furens,* de Seneca, autorul observă că în text asistăm la o transformare strategică, la o remotivare prin care inamica *Hera/Iunona* devine susţinătoarea eroului, al cărui nume suferă o reelaborare prin